

1. Obiekt

CERKIEW GRECKOKATOLICKA, BAZYLIANSKA, P.W. ŚW. MIKOŁAJA CUDOTWÓRCY,  
OBECNIE KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI, REKTORALNY

2. Czas powstania

1618-1631,  
1690, 1764

3. Miejscowość

Z A M O Ś Ć

4. Adres ul. Kościelna 1  
22-400 Zamość

nr hipoteczny .....

5. Przynależność administracyjna

województwo zamojskie

gmina miasto Zamość

6. Poprzednie nazwy miejscowości

-

7. Przynależność administracyjna  
przed 1 VI 1975

województwo lubelskie

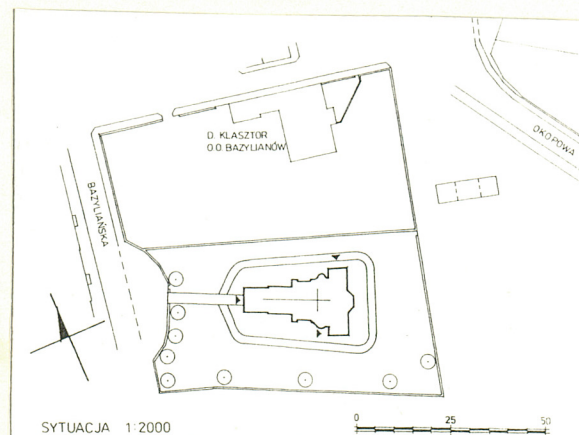
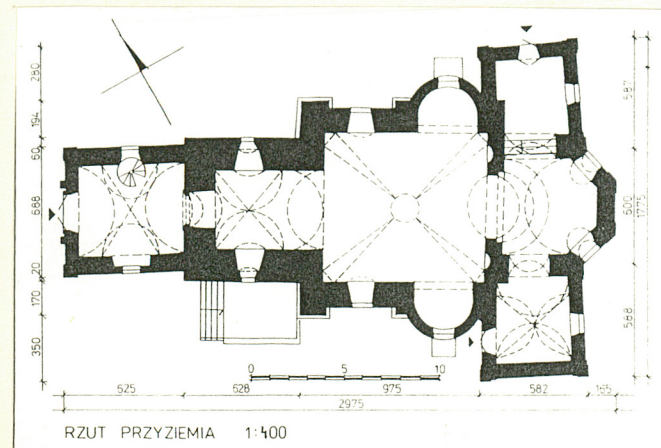
powiat Zamość

8. Właściciel i jego adres  
Kuria Diecezjalna Zamojsko-  
Lubaczowska, ul. Zamoyskiego 1  
22-400 Zamość

9. Użytkownik i jego adres  
Klasztor Ojców Redemptorystów  
ul. Kościuszki 1  
22-400 Zamość

10. Rejestr zabytków

Nr A-83 data 1967





**SYTUACJA.** Cerkiew usytuowana w południowo-wschodniej części śródmieścia, na placu ograniczonym ul. Bazyliąską i Kościuszki, w pobliżu zachowanego obecnie relikto-wo bastionu nr 1. Cmentarz cerkiewny czworoboczny, nieregularny, ogrodzony murem z cegły wapiennej od strony północnej, z pozostałych stron żelaznym płotkiem na ceglanych filarach. Przy cerkwi, na placu cmentarnym trawniki, rabaty, betonowe chodniki. Wzdłuż granicy cmentarza od strony zachodniej, południowej i wschodniej dwie pomnikowe lipy i kasztanowice (ok. 100, 100, 60 cm średnicy) oraz jesiony, robinie, graby. Od strony północnej do cmentarza cerkiewnego przylega ogród i plebania ojców redemptorystów (d. klasztor bazylianów).

**MATERIAŁ I KONSTRUKCJA.** Fundamenty i ściany wszystkich członów, piwnice, szczyty, wieża dzwonna, sklepienia, mury z palonej cegły, wiązane zaprawą wapienno-piaskową. Ściany obustronnie tynkowane. W babińcu (kruchcie) betonowa posadzka. Przednawie (pronaos) o poziomie obniżonym o dwa stopnie wyłożone barwnymi, kwadratowymi, ceramicznymi płytkami. W nawie posadzka z czworobocznych, czerwono-czarno-białych płyt kamiennych. W prezbiterium, skarbcu i zakrystii posadzka kamienno-marmurowa. Nad drugą i trzecią kondygnacją wieży dzwonnej oraz nad zakrystią drewniane, płaskie stropy. Wieżba dachowa drewniana. Schody na chór drewniane; w wieży drewniane i żelazne. Portal z babińca do przednawia kamienny. Dachy pokryte blachą żelazną, pocynkowaną. Wnętrze nawy przykryte kopułą na czworoboku, z latarnią. Wnętrze babińca i przednawia przysklepione kolebkowo-krzyżowo; analogicznie sklepienie w skarbcu. Prezbiterium przysklepione kolebkowo, w zakrystii strop płaski. W absydach sklepienia półkopulaste, w piwnicach sklepienia kolebkowe i strop płaski. Przystawiony do przednawia od południowej strony ołtarz polowy mурowany z palonej cegły.

**RZUT.** Cerkiew orientowana. Założona na czwórdzielnym wzdłużnym planie: babiniec (kruchta) - przednawie (pronaos) - nawa - prezbiterium. Przy prezbiterium od strony północnej zakrystia, od południowej skarbczyk. We wschodniej części nawy przylegającej do prezbiterium dwie symetryczne, półkolistе absydy (kryłосy). Nawa zbliżona do kwadratu, babiniec i przednawie prostokątne, prezbiterium prostokątne, zamknięte trójbocznie. Zakrystia i skarbczyk prostokątne, nieregularne. Od zewnątrz, w narożu przednawia i nawy, po południowej stronie połowy ołtarz.

**BRYŁA.** Wydłużony, rozczłonkowana, z wertykalną dominacją wieży dzwonnej (38 m). Niewysoki, sześcienny korpus nawy, z niższymi półkolistymi kryłосami, nakryty masywnym, czwórbocznym, spłaszczonym dachem kopułowym. W zwieńczeniu czwórboczna latarnia z hermowymi pilastrami dźwigającymi profilowane belkowanie. Nad belkowaniem kopułowy daszek z krzyżem osadzonym

c.d. na wkładce nr 1

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu  
1618-1631 r. budowa cerkwi wg projektu Jana Jaroszewicza oraz Jana Wolfa, autora dekoracji rzeźbiarsko-architektonicznej.  
1690-1699 r. dobudowa frontowej wieży wg projektu Jana Michała Linka.

1764 r. dobudowa zakrystii i skarbcza.

1781 r. odbudowa po pożarze. Remonty około: 1803, 1840, 1868-1870; 1918-1920 remont wg projektu Edwarda Kranza połączony z demontażem cebulastego hełmu nad prezbiterium i nawą. Remonty: 1938, 1945, 1951, 1966. Konserwacja sztukaterii 1968-1972 pod kierunkiem Jacka Puge-ta. Iluminacja 1984 r.

1589 r. erekcja cerkwi drewnianej, greckiej (w tym okresie cerkiew mieszczan ruskich na Przedmieściu Lwowskim). Od około 1618 r. własność cerkwi ruskiej; 1700-1865 bazyliąska; 1720 synod zamojski; w klasztorze Studium Filozoficzne unickie przeniesione z Pocza-jowa; 1865-1915 prawosławna; 1918 przejęta przez Kościół rzymskokatolicki ze zmianą wezwania - św. Stanisław; 1941-1944 wróciła do prawosławnych; po II wojnie światowej rzymskokatolicka; 15.03.1982 eryg. parafii; obecnie kościół rektoralny.

Późnorennesansowa; w kruchcie późnorennesansowy portal; "połączenie planu charakterystycznego dla cerkwi pld. mołdawskich, z elementami architektury łacińskiej" (Kowalczyk).



<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 1.800 m<sup>3</sup></p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>280 m<sup>2</sup></p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>kultowe</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>kultowe</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>1945, 1951 r. Remont stolarki i pokrycia dachowego. Adaptacja dla potrzeb Kościoła rzymskokatolickiego (por. punkt nr 12).</p> <p>1968-1972 r. Konserwacja sztukaterii pod kierunkiem Jacka Pugeta.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan ogólny dobry. Stan fundamentów i ścian średni. Stan sklepień, stropów i więźby dachowej dobry. Stan pokrycia dachowego dobry. Stan instalacji dobry.</p> <p>Ściany nawy, głównie od strony południowej lekko zawilgocone. Niewielkie ubytki tynków zewnętrznych i złuszczenia farby.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p>	



21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

A. Hołociński, T. Makarski, Zamość - Blok VI. Projekt architektoniczny i techniczny, Warszawa 1967.

22. Biblioteka

Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce, województwo zamojskie, T. 48, Warszawa 1995.

A. Kędziora, Dawna architektura i budownictwo Zamościa, Zamość 1990.

J. Łoziński, A. Miłobędzki, B. Wolff, Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, woj. lubelskie pow. zamojski, Warszawa 1953 (maszynopis).

S. Herbst, Zamość, Warszawa 1954.

J. Kowalczyk, Zamość. Przewodnik, Zamość 1995.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst..... ~~Jacek Serafinowicz~~, Bronisław Seniuk, 1997 r.

plany, rysunki..... Ewa Pujso, 1997 r. W.Z. ~~Serafinowicz~~ Seniuk

zdjęcia fotogr. ~~Jacek Serafinowicz~~, Bronisław Seniuk, 1997 r.

miejsce przechowywania negatywów..... ROSIOŚK w Lublinie

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładka nr 1, 2



1. Miejscowość	Z A M O Ś Ć	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	miasto Zamość	CERKIEW GRECKOKATOLICKA, BAZYLIAN- SKA, P.W. ŚW. MIKOŁAJA CUDOTWÓRCY, OB. KOŚCIÓŁ RZYMSKOKAT., REKTORALNY	c.d. opisu
3. Województwo	zamojskie		

c.d. pkt. 13:

w kuli. Prezbiterium i babiniec niższe od nawy; prezbiterium przykryte daszkiem wielopołaciowym, babiniec dwuspadowym. Niska zakrystia i skarbiec przykryte daszkami dwuspadowymi. Wieża nad przednawiem ośmioboczna, dwukondygnacyjna, bogato opilastrowana, gzymsy kordonowe i wieńczące profilowane. Okna zamknięte półkoliście, z profilowanymi gzymsami impostowymi i nadokienną dekoracją wolutową. W zwieńczeniu późnobarokowy hełm z latarnią o arkadkowych przezroczach.

**ELEWACJE.** Ściany tynkowane, malowane farbą emulsyjną w naturalnym kolorze cementu. Elewacja frontowa jednokondygnacyjna, jednoosiowa, naroża ujęte pilastrami. W zwieńczeniu profilowany gzyms, nad którym trójkątny, bogato profilowany szczyk z okrągłą płyciną w betonowej opasce. Portal główny z flankującymi pilastrami przykrytymi profilowanym gzymsem, zabezpieczonym żelazną, pocynkową blachą. Otwór drzwiowy prostokątny, w nadprożu dekoracja stiukowa w formie stylizowanych rozet. Drzwi dwuskrzydłowe, drewniane. Elewacje boczne babinia i przednawia dwukondygnacyjne, jednoosiowe, zwieńczone profilowanym gzymsem. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym. Elewacje nawy jednokondygnacyjne, dwuosiowe, podzielone pilastrami, zwieńczone wydatnym belkowaniem; z półkolistymi kryłosami na osiach przy prezbiterium. Okna wąskie, zamknięte łukiem pełnym. Elewacje prezbiterium jednokondygnacyjne, podzielone pilastrami, zwieńczone profilowanym gzymsem. Elewacje zakrystii i skarbcza o podziałach płycinowo-ramowych, w zwieńczeniu ścian i trójkątnych szczykach profilowany gzyms. Otwory drzwiowe i okienne prostokątne. Drzwi dubeltowe, jedno- i dwuskrzydłowe.

**WNĘTRZE** otwarte rodzajem arkad: stosunkowo wąski (3 m), wysoki prospekt zamknięty łukiem pełnym otwiera się z nawy na prezbiterium; analogiczne, niższe prospekty otwarte w ścianach bocznych nawy do wnętrza kryłosów; rodzaj sklepienia tunelowego łączy nawę z przednawiem, nad którym prostokątny otwór zamknięty łukiem koszowym do chóru śpiewaczego, mieszczącego się na drugiej kondygnacji przednawia.

**WYPOSAŻENIE.** Na podniebieniu sklepienia przykrywającego nawę i w konchach kryłosów późnorenesansowa geometryczna dekoracja stiukowa. W zwieńczeniu ścian nawy polichromowany, stiukowy, kilkuwarstwowy fryz o motywach wici roślinnej, arabeski, wolich oczek, pereł. Geometryczny układ żeber na sklepieniu z plaketkami wypełnionymi uskrzydłonymi główkami aniołów. W latarni hermowe pilastry na konsolach podtrzymują gzyms o motywach roślinnych. Wycinki podniebia przysklepionych kryłosów z analogiczną dekoracją stiukową, z dominującym motywem pawich piór.

W babinie kamienny portal zamknięty łukiem pełnym dekorowany stylizowanymi rozetkami, z uskrzydłą główką anioła w kluczu.

W babinie, przy portalu, barokowa kropielnica z czarnego marmuru. Pozostałe wyposażenie względnie nowe, m.in.: granitowa mensa, 1972, Cz. Pajor; obraz NPM Nieustającej Pomocy z wotami, 1904; dzwony, 1953; organy, ok. 1950, Biernacki; ławki i konfesjonały, 1972-1973.

**INSTALACJE:** elektryczna, odgromowa, przeciwwłamaniowa.

Wkładkę założył: J. Serafinowicz, B. Seniuk, 1997 r.  
(imię, nazwisko, data)

ROSIOŚK w Lublinie

Miejsce przechowywania negatywów: .....





1



2



3



4

1. Widok na fasadę.
2. Widok od strony płn.-zach.
3. Widok od strony płn.-wsch.
4. Wschodni fragment elew. południowej.
5. Zachodni fragment elew. południowej.
6. Renesansowy portal w babińcu.



5



6



1. Miejscowość ..... ZAMOSC	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina ..... MIASTO ZAMOSC	Cerkiew p.w. św. Mikołaja	ilustracje
3. Województwo ..... zamojskie		



1

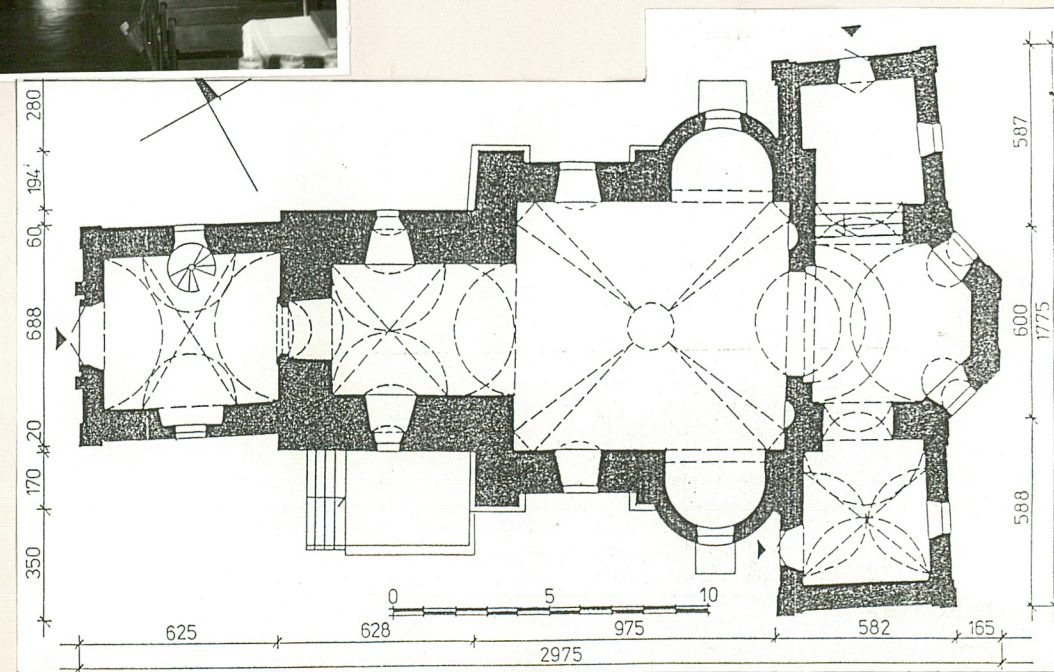


2



3

1. Widok na prezbiterium.
2. Widok na chór.
3. Widok z nawy do wnętrza płn. kryłosu.



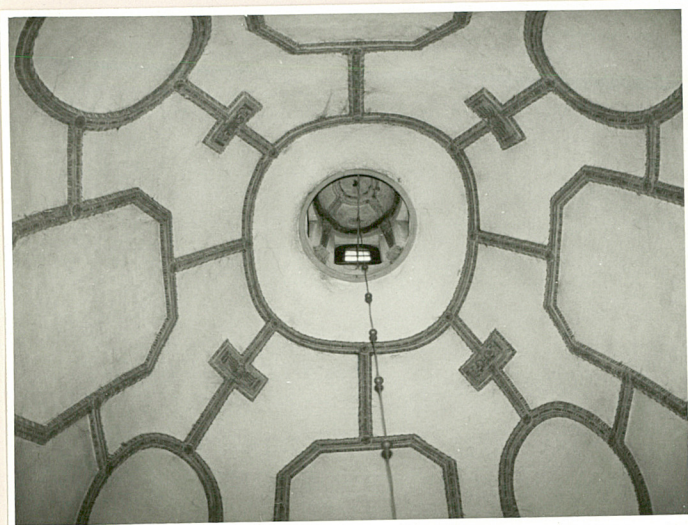
J. Serafinowicz, B. Seniuk 1997 r.

Wkładkę założył: ..... (imię, nazwisko, data)

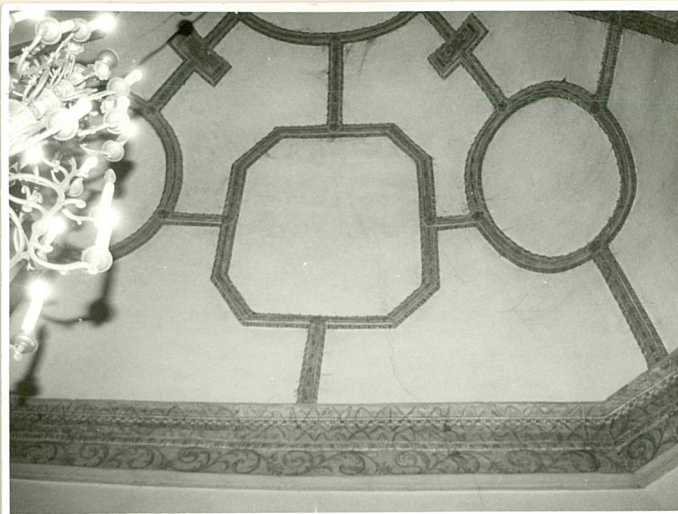
ROSIOSK w Lublinie

Miejsce przechowywania negatywów: .....





1



2



3



D. cerkiew grecko-ruska (pobazyliańska), widok od strony pd.

4

1. Sklepienie nad nawą z dekoracją stiukową. Widoczna dekoracja wnętrza latarni.
2. Fragment dekoracji sklepienia.
3. Dekoracja konchy płn. kryłosu.
4. Rysunek cerkwi J. Kowalczyka - por. poz. nr 22.